

**PATAKI GYULA: A SZERETET PEDAGÓGIÁJA,
MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG, BUDAPEST, 2015**

Wagner Bendegúz: Szekéren utazó szeretet

Pataki Gyula eddigi kötetei személyes, narratív kincsestárként jelenítik meg a szövevényes szakmai életutat és a hozzá fűződő események láncolatát. A kötetek sora akár nevelési segédletként is használható.¹ Ebbe a sorba illeszkedik a címben jelzett könyv.

Az idén 93 éves szerző kora gyermekkorát egy Debrecen melletti tanyán töltötte, ahol háborús sérült nyugdíjas édesapja gazdatisztként, intézőként talált munkát. Idősebb testvérei mind szakmát tanultak, rá is iparos pálya várt. Különböző mesterekhez került, s végül, mert ezek a vállalkozások sorra elbuktak, segédlevel nélküli villanyszerelővé lett. Tizenhárom éves korában kapcsolatba került a Keresztény Ifjúsági Egyesülettel (KIE), melynek elnöksége néhány évvel később felkérte őt táborszervezésre, foglalkozások vezetésére. Egy alkalommal úgy alakult, hogy Karácsony Sándornak mesélhetett az általa tartott bibiaórákról. Karácsony pedig – alkalmi pedagógiai mestereként – azonnal pályára irányította az ifjút feledhetetlen kérdésével: *„Te mondd, te miért nem azt csinálsz, amire hívatva vagy?”*

Pataki Gyula pedagógiai életútja során vezette a debreceni Utcagyermek Napközi Otthont, majd a második világháború idején, 1943-ban a debreceni tanyavilágban Szekeres Mihály alapította Fiúkfalva nevelőotthon munkatársa, később vezetője lett. Az intézetnek a Hajdúhadházi

Gyermekvárosba való beolvasztása után Pestre költözött családjával. A villanyszereléshez tért vissza, segédlevelét a Budapesti Villanyszerelők, Műszerészek és Látsze-

a Rákosi Mátyás Művek levele megmentette egy esetleges áramütéstől

részek Ipartestületének bizottsága előtt tett vizsgával pótolta. Közben Karácsony Sándor intelme nyomán: tanult. Később a KIE kezelésében lévő Tanoncotthon és Kollégium vezetőjeként dolgozott – míg az államosítás miatt az intézmény meg nem szűnt. Ekkor portársként helyezkedett el a KIE Vas utcai székházában, mígnem ez az állás is megszűnt. Ezután a Hídépítő Vállaltnál alkalmazták (segített a Szabadság és a Petőfi híd építésénél), majd a Rákosi Mátyás Művek levele megmentette egy esetleges áramütéstől.² A levélbeli felkérésnek eleget tett, elfogadta az üzemi napközi otthon csoportvezetői állását. Két év munka

¹ Nem erővel sem hatalommal, 1995; A tanári asztal két oldala - Pedagógiai történetek, 2005; Fiúkfalva – Emlékalbum, 2007; Ha élet zengi be az iskolát, 2012; A Pedagógia Szekéren, 2013; A szeretet pedagógiája, 2015.

² „[...] Kaptam értesítést a Rákosi Mátyás Művektől, hogy [...] szívesen alkalmaznak az üzemi napközi otthon[ban] csoportvezetőnek. Elfogadtam. Levélben fölmondtam a Hídépítő Vállalatnak. Másnap már berendeltek a központba a főmérnökhöz, aki nem fogadta el a fölmondást [...] Megmutattam a Rákosi Mátyás Művek levelét, ekkor elfogadta a fölmondást. Az irodában az ügyemet intéző hölgynek elmondták, hogy a Dunai Vasműhöz akartak áthelyezni brigádvezetőnek. (Előtte való napokban három szerelő kapott áramütést az oszlopokon, meghaltak.) Van Isten az égben – a Rákosi Mátyás Művek levele mentett meg.”(10. o.)

után a harmadik évben kormányrendeletre hivatkozva az otthon a tanács kezébe került, így Pataki Gyulát áthelyezték a XIX. kerületi tanács ifjúság gondozói állására. Majd később – már kevésbé hullámzó váltások mentén – iskolai pedagógusként dolgozott, több intézményben is tanított. „A pedagógia szekerén” pedig – ahogy sokszor fogalmaz – mindvégig elkísérte kedvese, Dobronay Vilma is.

A kacifántos életutat a szóban forgó kötet szerzője tanulságok soraként könyvelte el, amely pedagógiai tevékenységét segítette. Hitvallásában a szeretet minden emberi közegben kulcskötelék. Karácsony Sándort ezzel összefüggésben sűrűn idézi.

„A nevelés akkor lesz demokratikus, ha minden rendű és rangú növendéknek szabad lesz az, ami eddig muszáj volt neki. Ez a boldog állapot pedig nem állhat be hamarabb, csak akkor, ha a növendéket teljes értékű embernek tartjuk, és ennek megfelelően kezeljük. Nem velünk egyenrangú fél a gyermek, hanem velünk egyenrangú fél.” (11. o.)

Hogy hogyan kell elképzelnünk Pataki Gyula pedagógiai szekerét és annak irányítását, arra álljon itt egy számomra különösen kedves szövegrészlet a kötetből:

„Gyula bácsi, olyan izomlázam van, a többieknek is. [...] Írtunk három röpdolgozatot, teljesen kivagyunk. Nem is tudtunk róla, hogy röpdolgozatot írunk. Ez az osztály tényleg kikészült. A hetes is beült a csoport közé. Közben becsöngették. Nem történik semmi, beszélgetnek tovább, sőt, a terem közepén kört alkotva ülnek, csendben beszélgetnek. Én is ülök a tanári asztalnál és hallgatom a jóízű, és fontosnak vélt beszélgetést. Néha-néha odanéz egy-egy tanuló, majd újra bekapcsolódik a beszélgetésbe.

Hozzám csak hangfoszlányok szűrődnek át. Komoly dologról lehet szó. Közben figyelem, hogy milyen fegyelmезetten beszélgetnek. Nem beszélnek bele egymás mondandójába, megvárják, amíg a másik befejezi. Nem irányítja őket senki. Csodálatos együttes. Nem érzékelik az idő múlását. Majd csendesedik a beszéd hangja, halkul.

– Gyula bácsi, ma nem tartunk osztályfőnöki órát?

– Dehogynem. Ti már megtartottátok.

– Az hogy lehet, én még nem mondtam el, amiből készültem.

– A következő órán fogod elmondani. Kérek önkéntes két jelentkezőt, aki felkészül.

Jelzőcsengetés.

– Tessék csomagolni. A hetes vezényeljen!

– Gyula bácsi, köszönjük az órát!

– Sorakozó! Köszönj! Jó napot kívánok! Néhány halk „csókolom”.

Boldog, felszabadult gyermekesereg hagyta el az osztálytermet. Lehet-e osztályfőnöki órának nevezni ezt az órát? Egy bürokrata igazgató vagy szakfelügyelő szerint bizonyára nem. Magam részéről kiemelkedő órának tekintettem. Menyire örülnék, ha az egyes témákat ilyen szabadon, kötetlenül tudnánk megbeszélni. Vannak jó jelzések a törekvésnek. Nem tudtam meg a beszélgetés anyagát, témáját, nem is akartam. Fontos volt az osztály számára, tisztázni kellett valami olyan dolgot, ami nem tűrt halasztást. Ez így volt jó. Mit írtam a naplóba? Az óra anyagának a címét. Alája »Osztálybeszélgetés.« (136. o.)

A legtöbb tanár érzésem szerint beleszólt volna – még ha jó szándékkal is – a gyermekek beszélgetésébe. Lehet, ez a különbség a pedagógusszerep és a pedagógus között. A pedagógus szívből az, minden

sejtje az, s ha nem is mindig, de legtöbbször a pedagógiának él. Ez az, ami talán nem tanulható. (*Te miért nem azt csinálsz, amire hívatva vagy?*) A pedagógusszerep viszont tanulható. A szereplő végzi – akár teljes precizitással – a napi rutint. Megfelel a tanult módszereknek. De félre tudja-e tenni a pedagógus ember saját normatív kötelességét, és ki mer-e lépni a megszokott és elvárt keretek közül, igazi kötelessége és hivatása javára?

Pataki Gyula, ahogy a kötetből megismertem, kockáztat, de sohasem feleltelenül. Ha hibázik, azt bátran vállalja, és próbál gyógymódot keríteni a bajra. Bátor kötelességeit felvállalni és cselekedni. Mer újítani, eltörölni például egy iskolai „folyosózarándoklatozt”.³ Merész annyira, hogy egy tévesen tárcsázó, de valóban kétségbeesett telefonálót bátorítson.⁴ Ennek tudatában is van, és olykor meg is kérdőjelezi helyességét. Elfogadja önmagát. Pedagógus ember és nem pusztán pedagógus szerepű ember.

Ahogy a szerző gyermekkoráról, származásáról beszél, érezhető, milyen erősen hatottak rá cseperedésének körülményei – hogy kikkel mikor, miképp találkozott és milyen kapcsolatban állt. Mindez saját nevelői énjének is forrása lett. A rögzös út végigjárása pedig – a *saját* pedagógia székér

bakjáig – hihetetlen kitartásról és önerőről tanúskodik. Mintha a szekeret egészen korán elé állították volna, de mihelyt esély adódott, hogy felkapaszkodjon rá, az rögvest elindult, vagy ha mégis sikerült feljutnia, leszállították róla. Nem adta fel, míg fel nem szállhatott.

A könyvbéli történetek szinte

mindegyike Pataki Gyula magánéletéhez is kötődik. Pedagógiai munkája sosem korlátozódik kizárólag arra a nevelési intézményre, ahol dolgozik. Civil élete rendre össze-

fonódik pedagógiai szakmai tevékenységével, s megfordítva: a diákok osztálytermi életén túl háttérük, családjuk is érdeklí őt. Pedagógiai munkáját saját magánéletének vetületeivel mutatja be, hiszen az ő gondolkodásának megfelelően nem választandó el e két terület. Sokszor magánéletében vállal olyan tetteket, nyújt olyan segítséget, amelyet pedagógusi-emberi kötelességének érez. Mindezt nem mártírszerepben, nem látszataból teszi; érzi, hogy egy probléma orvoslásánál hol húzódik az a határ, amit még kötelességének, felelősségének érezhet, s hatással lehet a gyógyulás, javulás fejleményeire.

A kötetben számos módszert és gyakorlatot olvashatunk egy-egy pedagógiai tartalmú *történetbe, mesébe ágyazva*. Ez a

pedagógus ember és nem
pusztán pedagógus szerepű
ember

³ Az egyik általános iskolában a szünetekben a diákokat arra kötelezték, hogy a folyosókon tanárok vezetésével csendben, egymás mögött, példásan lépve körben járjanak. Pataki Gyulának – mint az egyik új osztályfőnöknek – furcsa volt mindez, nem is igazán tudta saját nevelési értékrendszerében elhelyezni. Ugyan a kezdőlöketet nem ő adta – inkább a diákok érezték rá, hogy ki segíthet rajtuk, ki az, aki felszabadíthatná szüneteiket –, végül sikerült eltörölni ezt a szokást. A túlfegyelmzetttség feloldása nyomán nekiszilajodó diákok közegében aztán gyorsan meg kellett teremteni a harmóniát is, s bevezetni egy olyan rendszert, melyben a diákok is megtalálhatják helyüket és a szünetekben rend honol. (146. o., *Körbe-körbe sétálnak az osztályok, mint a katonák* c. történet)

⁴ Egy időben sokszor csörgött az iskolában telefon; a hívók az érettségi vizsgák miatt kerestek egy igazgató urat, akit szintén Pataki Gyulának hívtak. A téves „zaklatók” legtöbbször kiváltképp modortalantul és dühösen reagált, mikor megtudta, hogy félretárcsázott. Az egyik telefonáló egy igen kétségbeesett fiatal lány volt, aki családi teendői miatt reménytelennek érezte, hogy vizsgáin átmenjen. Pataki Gyula ez esetben nem világosította fel, hogy valójában nem őt keresik, hanem a lányt végighallgatta, majd ésszerű megoldásokat javasolt, tanácsokkal biztatta, erőt adott és lelkesítette a számára ismeretlen. (130. o., *Érettségi vizsga, segítségkérés* c. történet)

beágyazottság számomra az egyik legnagyobb érték ebben a műben. Neveléstudományt tanulok, és tanulmányaim során sok szó esik ilyen és olyan módszerekről – melyekről aztán azt képzeljük, hogy bárhol, bármikor alkalmazhatók. Nem így van. Mindig, minden egy adott szituációtól, helyzettől és annak szereplőitől függ. Vannak alapvető jelenségek, melyek minden iskolai vagy nevelési területre érvényesek, ahol a pedagógus és nevelt közti viszony alapelemei örökérvényűek. Ezt Pataki Gyula is hangoztatja. „Üvegharang”, szeretet, bizalom, hit, meggyőzés, beszélgetés – néhány azok közül, melyek nélkülözhetetlenek. Az azonban mindig más, hogy mindez miképp jelenik meg egy adott helyzetben. Alakítója ennek mindenki, aki a nevelésben részt vesz. Nem csak a pedagógus, nem csak a növendék, és nem csak a szülő. Pataki Gyula írásában e hármas, illetve többszereplős kapcsolat kimondottan fontos elem. Történeteiben sokszor mesél

miképp lehet embernek
– emberséges, példás,
tisztalelkű, szívében nemes,
igaz embernek – lenni
pedagógusként

más, pedagógiai sorsvonalához köthető személyekről és életútjukról is.

A szerző mint pedagógus ennek megfelelően igyekszik *minden résztvevő szemszögéből* tekinteni a problémákra. Úgy gondolom, ma ez hihetetlenül fontos volna – nem csak a leírt vagy szóbeli szép szavak szintjén. E kötet számot ad róla, miképp lehet embernek – emberséges, példás,

tisztalelkű, szívében nemes, igaz embernek – lenni pedagógusként. Pedagógiai krédója: *„Az előforduló történetek, szituációk nem receptek, de esetleges alkalmazásuk lehet ma is időszerű. Szeretni tanítványaimat a múltban is lehetett, ma is lehet és a jövőben is lehet.”* (11. o.)

Miként történhet meg, hogy ma ismét megjelennek azok a szervezeti, rendszerszintű problémák, melyek ellen Pataki Gyula küzdött? Ha a történelem ismétli önmagát, én azt gondolom, azért teheti, mert hagyjuk.

Jelenet a Pesti Magyar Színiakadémia március 15-i ünnepi előadásából